

Anmeldelse

**Karen Risager:
Det nationale dilemma i sprog- og kultur-
pædagogikken.
Et studie i forholdet mellem sprog og kultur.
Akademisk Forlag, 2003.**

Det sker sikkert ikke sjældent, at en universitetsafhandling er for svært tilgængelig til at kunne være til inspiration for praktikere som denne anmelder. Men i dette tilfælde er der tale om Karen Risagers afhandling fra Roskilde Universitetscenter, hvori hun selv understreger, at den vigtigste målgruppe for afhandlingen er „folk, der arbejder aktivt inden for det felt der tematiserer kulturelle og samfundsmæssige dimensioner af sprogundervisning og sproglæring“. Emnet er da også i høj grad aktuelt for sproglærere.

Som seminarielærer i fransk og dansk som andetsprog er jeg en af dem, der dagligt beskæftiger sig med emnet. Man er som anmelder på arbejde i læsningen af så omfattende et værk. Det er naturligvis umuligt at anmelde alle aspekter af bogen her. Jeg skal heller ikke anmelde værket som afhandling, men som fagbog for en sproglærer.

Jeg vil koncentrere mig om at forfølge især første del af hendes problemformulering som lyder:

- Hvordan kan sprog- og kulturpædagogikken frigøre sig fra det traditionelle nationale paradigme og samtidig fastholde og redefinere det nationale som et vigtigt begrebskompleks i en større global kontekst?

og beskæftige mig mindre med sidste del:

- Hvordan kan en analyse af det teoretiske forhold mellem sprog og kultur bidrage til at besvare dette spørgsmål?

Risagers mål er at formulere et transnationalt dannelsesideal. Hendes vej går bl.a. via en gennemgang af kulturpædagogikkens historiske udvikling, fremlæggelse af resultater af empiriske undersøgelser af danske og britiske sproglæreres opfattelser af kulturdimensionen i sprogundervisning, debat om diskursen i folkeskolens læseplaner for fremmedsprog og en analyse af forholdet mellem sprog og kultur, og hun slutter med et bud på en transnational tilgang til sprog- og kulturpædagogikken.

En stærkt motiverende faktor i læsningen af det 558 sider lange værk er netop den empiriske del.

Dele af afhandlingen har jeg brugt som undervisningsmateriale i forbindelse med undervisning i sprog- og kulturformidling for studerende i romanske sprog på Århus Universitet dette efterår. Blandt dem er der flere kommende gymnasielærere, og jeg stillede dem det svære spørgsmål, som Risager stillede lærere i 1992-94 i sin undersøgelse af sproglæreres rolle som kulturformidlere: „Hvad forstår du (som kommende sproglærer) ved ordet kultur?“ Deres forslag lignede dem i Risagers undersøgelse: Kultur var for størstedelen „et lands historie“, „det politiske system“, „et folks sprog“, „deres mentalitet“ o. s. v. Svarene blev ligesom i hendes undersøgelse grupperet i forhold til, om de rettede sig mod individets kultur, grupper, nationalstaters kultur eller var udtryk for transnational tankegang. Det blev et glimrende udgangspunkt for en debat om kulturdimensionen i sprogundervisning.

Absurd er det, at sproglærernes begrebsapparat ikke svarer til deres praksis: Vi udveksler mere end nogensinde med udenlandske skoler, vi tager på studieture, korresponderer med elever i andre lande. Nogle arbejder med transnationale temaer som f.eks. ghettodannelse eller McDonald-kultur. Vi mangler begreber til at tale om vores kulturforståelse.

Det er en af bogens styrker, at det er skrevet, så studerende kan læse uddrag af det. Jeg ser frem til også at bruge uddrag af bogen i forbindelse med liniefagsundervisning i dansk som andetsprog i læreruddannelsen. Ingen tvivl om at dette liniefag mangler input som Risagers som hjælp til at tage kulturdelen alvorligt. Der er brug for Risagers pointe om, at dansk som andetsprog i høj grad er præget af det nationale paradigme, idet sprognormen rigsdansk næppe er til debat, at underviserne er etniske danskere, og at undervisningen savner den interkulturelle dimension.

Et af Risagers bud er at turde inddrage den lokale kompleksitet, som jo er en realitet inden for Danmarks grænser; hun nævner selv udveksling mellem sprogskoler i forskellige dele af Danmark, samt mulighederne for i højere grad at tænke verdensborgerbegrebet ind i tilgangen til dansk som andetsprog.

Den omtalte sproglærerundersøgelse blev for Risager en slags startskud til den problemformulering, som afhandlingen tager afsæt i.

En af de røde tråde er hendes forfølgelse af sprogundervisningens tre dimensioner:

- Kontekstdimensionen (den kulturelle og sproglige kontekst)
- Indholdsdimensionen (det kulturelle og sproglige indhold)
- Poetikdimensionen (sprog *som* kultur)

I 1960-70erne fik vi øje på kulturdimensionen, og indholdet (viden) blev naturligt nok centralt.

Efter indførelsen af kommunikativ kompetence-begrebet blev vi mere kontekst-orienterede, og skiftede fokus fra undervisningsstof til kulturelle og sproglige læreprocesser hos den enkelte elev.

Poetikdimensionen skyldes i høj grad Claire Kramersch, som gennem 1990'erne har været fortaler for adgang til sprogets poetiske dimension, primært gennem skønlitteraturen. Men hendes tilgang er sprogvidenskabelig, hvor Risagers er antropologisk; kulturpædagogikken er for hende som en art anvendt antropologi. Hun bekender sig til *cultural studies*-traditionen som startede med Michael Byram i 1980'erne.

Risager lægger ikke skjul på dette, sit ideologiske ståsted, hvilket er befriende. Hendes kamp er veloplagt stædig. Den sidste kriger er ikke død!

Hun har da også vægtige argumenter for, at antropologien kan hjælpe til nydefinition af kulturpædagogikken.

Samtidig er Risager optaget af den Bakhtin-inspirerede tilgang, som Kramersch også står for, karakteriseret ved den dialogiske undervisning med vægten på de mange stemmer i klasserummet, hvor et af målene er at „udvikle elevens tværkulturelle personlighed“. Risager taler for tilføjelsen af en ny dimension, identitetsdimensionen. Sprogfag kan og skal spille en rolle i udviklingen af elevens identitet. Hun bruger et herligt Michael Agar citat: „Culture starts when you realize you've got a problem with language, and the problem has to do with who you are“. Det er hendes afsæt for en debat af begrebet *languaculture*= sprogkultur.

Risager bruger begrebet til at argumentere for, at påstanden om uadskillelighed mellem sprog og kultur kun gælder forholdet mellem sprog og sprogkultur hos brugere af sproget som modersmål og tidligt lært andetsprog.

Hun mener, at vi siden Whorf-hypotesen fra 1930'erne er groet fast i en forestilling om, at sprog og kultur er uadskillelige, hvilket er med til at begrænse vores forestillinger om, hvad kultur er.

I tilegnelsen af fremmedsprog (og sent tilegnet andetsprog) tilordner man sig „sin egen personlige sprogkultur, der indebærer sprogblanding ..., nye fortolkninger, nye sproglige identiteter“.

Hendes konklusioner er klare, men her er vi inde i en af afhandlingens mere teoretiske afdelinger, som jeg ikke vil forsøge yderligere gengivelser af.

En anden af styrkerne ved bogen er ideen med at lade et undervisningseksempel være en gennemgående referenceramme, som begreberne bruges på. Eksemplet kalder hun *Tour de France-temaet* og rammen er en tyskundervisning i en 10. kl. Det er eksempel på en måde at tage højde for kompleksiteten i sprog og kultur-forholdet: Eleverne er dansksprogede (heriblandt nogle tosprogede), emnet er egentlig fransk som udgangspunkt, materialet er tysksproget, måske oversat, måske interviews af mange forskellige nationaliteter, måske er et af emnerne det internationale tema *doping*. Her undgår man altså den snævre os/dem konstellation. Kontekst- og indholds-dimensionen kan her skilles ad.

Risager når frem til en formulering af, hvad man kan kalde et indholdsorienteret dannelsesideal med afsæt i verdensborger-visionen.

Arbejdet med nationalkulturer har stadig sin plads i undervisningen, men „som de historisk betingede konstruktioner de er“. Dette afhænger også af, om vores sprogundervisning orienterer sig mod fortiden eller mod nutiden og fremtiden.

Alt sammen af stor betydning for både vores sprogopfattelse, kulturopfattelse og forestilling om målet for sprogundervisning.

Et transnationalt paradigme for sprogundervisning indebærer for Risager, at:

- alle emner skal være mulige, så længe de er pædagogisk forsvarlige
- emner kun skal kontekstualiseres nationalt når det er nødvendigt, og skal forsøges kontekstualiseret transnationalt
- elever skal have kontakt med mennesker hvor som helst, så længe det foregår så vidt muligt på målsproget
- undervisningen ikke behøver at foregå på målsproget
- vi skal acceptere mere end én sproglig norm i undervisningen.

Hun påpeger selv nogle af udfordringerne, f.eks. i forhold til sidste punkt, for vi ønsker jo også at sikre en pædagogisk hensigtsmæssig undervisning.

Men „vi er på rette vej“ er en af hendes slutbemærkninger. Jeg tror, at hendes værk kan være en velkommen guide på vejen.

Nina Hauge Jensen
Seminariektor og ekstern lektor
nina.hauge.jensen@skolekom.dk